

A SZEGEDI SZIMFONIKUSOK HISTÓRIÁJA

Az első konkrétumot forgószerűen írta a naptárba. Amikor mindenki tudta, ki kell nyitni az ablakokat, a feszegető réseken át keresztthuzat támadt, majd nem elvitte a bentieket. Mindenesetre nagy kalamajkát csinált. Ma már, az adatok visszapillantó tükrében kultúrhistoriái adalék; annak idején (nem is régen, 1969 januárjában) alapos fejfájást okozott az érdekelteknek, pletykát a jólétesülteknek, aggodást a zenekarbarátoknak: lesz-e szimfonikus zenekar Szegeden? Lett. 1969. augusztus 1-én alakult, 64 taggal, mint a vidék létszámban, de tradícióit tekintve bizvást-várhatóan: rangban is legtekintélyesebb együttese.

*

Az esemény 16 esztendővel később. Csoda-e, ha közvetlen előzményei kurtán-furcsán alakultak? Tizenhat éven át szinte semmi sem változott: a Szegedi Nemzeti Színház zenekara — ha nem is szó szerint — fél kézzel filharmóniai, fél kézzel színházi zenét játszott. Ami magyarul Beethoven-szimfóniát éppúgy jelentett, mint Marica grófnőt, Haydn-oratóriumot, Debussyt, Bartókot, mint pillékönnyű musicalt. Mit tehetnénk hozzá? A város fejlődésével, igényes kulturális ízlésének keresletével szemben a művészetpolitikai kínálat meglehetősen visszamaradt. A közönség hátat fordított a színháznak, de a koncertekre is több illúzióval érkezett, mint amennyi élménnyel távozott. Lépten-nyomon beszéltek róla, a zenekar elfáradt, ritkán próbál, rutinműsorokat játszik. Ha váratlanul megjelenne egy képzeletbeli revizor, s szólamvizsgát rendelne el, jó néhányan zavarba jönnének. A törzsgárda húzott: tartotta a lelket a társulatban, melynek előadásain a gyakorlott szem rendre új arcokat fedezett fel. A zeneiskolából vagy a konzervatóriumból ültek be tanárok, növendékek a pultok mögé, hogy az együttes legalább a művek természetéből fakadó hangzáskultúra elvárásainak úgy-ahogy megfeleljen. Az ifjúsági és kamarakoncertek sokasodásával egyre kevesebb próba maradt, a színház opera-, operett-, musical-előadásai, előkészületei mellett *művészileg másodlagossá* vált a szimfonikus koncert ügye. A mennyiségi túlterhelés óhatatlanul a minőség rovására ment.

A folyamat tipikus. Más városokban is hasonló fazonú cipő szorított — de szorít ma is. Miskolcon, Győrött régebben kicserélték, Pécsen csak most. A megoldás kulcsa természetesen a pénz. Szeged m. j. Város Tanácsa 1968 októberében pácát tört az önálló zenekart mellett, s vállalva az anyagi konzekvenenciákat, bátor lépésre szánta magát. Értesítette a Művelődésügyi Minisztérium zenei és táncművészeti főosztályát, a színházi főosztályt, az országos filharmóniát és a Szegedi Nemzeti Színházat. Hamarosan megkezdődött az elképzelések egyeztetése, összehangolása, s a közös nevezőn tisztázódott: a város zenei életének fejlesztése érdekében a zenekart megosztják *szimfonikus* és *színházi* együttesre. Az előbbi, a tanács felügyeletével, önállóan gazdálkodó művészeti szervként működik, ellátja a színház helyi és gördülő opera-, balettelőadásait, továbbá a szegedi és dél-magyarországi felnőtt- és ifjúsági hangversenyek komolyzenei igényeit. Hatvannégy taggal, évi 352 szolgálattal, amiből 220 színházi, 132 filharmóniai. A másik együttes, a létszámában is mérsékelt színházi, könnyebb fajsúlyú darabokat játszik, évi 440 szolgálatszámmal. Eddig az elmélet, amivel mindenki egyetértett.

Az átszervezés elhúzódása sokáig bizonytalanná tette a zenekar-alapítást. Az idő telt, s miközben az együttes soros filharmóniai szerződése lejárt, a muzsikusok

gondoltak egyet, nem újították meg a következő fél szezonnra. Így köszöntött be az 1968/69-es koncertévad fura második félideje, amikor Szegeden még létezett nagyzenekar, de 1969 tavaszán más együttesek játszottak filharmóniai matinékon a Szegedi Nemzeti Színházban. A miskolci szimfonikusok, a budapesti és debreceni MÁV-zenekar, az Állami Hangversenyzenekar. Tanulságos periódus volt.

*

Az olvasót eluntatják a részletek, a továbbiakban mellőzhetjük. A fentieket is csupán az a feltétlenül okolandó különleges helyzet biztatta nyilvánosságra, ami manapság egyedülálló: egy zenekar felmond gazdájának. Persze 1969 tavaszán a közönség java még mit sem tudott a fejleményekről: a hátramaradt fél évad sikeresen lement vendégegyüttesekkel, s a muzikusok, akik eddig csak pódiumról szemrevételezték a közönséget, most odaültek közé. Maguk is kíváncsian figyelve elsősorban a miskolciakra — hiszen a többiek kvalitásait már régen ismerték —, számot vetve korábbi önmagukkal. A miskolciak jó benyomást keltenek, de az értő hallgató minden fölös önhietség nélkül megsejthette, hasonló képességű társulat Szegeden is összehozható. Ami az induláshoz hiányzott még, a küszöbönálló hónapokban megoldódott.

1969. augusztus 1-én tartotta alakuló ülését a Szegedi Szimfonikus Zenekar. Új szálláshelyén, az átmenetinek kiszemelt Móra Ferenc művelődési otthonban — mivel a város kulturális objektumokban közismerten szegényes, krónikus helyiség-gondokkal küzd. Az új zenekart a vidék legnagyobbjaként tartották keresztvíz alá. A szertartás legilletékesebbje, a vezető karmester *Vaszy* Viktor így nyilatkozott a Délmagyarországi hasábjain:

„A város zenei életének fejlődése igényeket támasztott a komolyzene szegedi kedvelőiben, melyeknek a régi konstrukció szerint már nem tudtunk megfelelni. A korábbi körülmények olyan szerteágazó, terhes feladatokat róttak ránk, hogy időnkénti zsúfoltságuk mellett alig maradt lélegzétvételnyi időnk, nem pihenésre, de egyéni gyakorlásra sem. Tovább nehezítette dolgunkat, hogy rendkívül vegyes, összetett munkakörben dolgoztunk, holott köztudomású: *a szimfonikus zene és az opera olyan hangzáskultúrát feltételez, amit csak ebben a légkörben, ebben a feladatkörben végzett gyakorlással, működéssel lehet művészi szinten tartani, fejleszteni.* A könnyű műfaj speciális igényeinek a szimfonikus zenekar sohasem tudott egészségesen megfelelni, részben a zenészek adottsága, részint a műfaj könnyed, improvizatív jellege miatt. Az új zenekarral lehetővé válik mind az operák, mind a koncertek színvonalának erősítése. A hatvannégyes létszám nem különösen nagy, a vezető zenekarok 90—110 főnyi kerettel dolgoznak, viszont a jelen körülmények között, becsülettel készülve, már biztosítani ígérjük a komoly, művészi munkát. A társulat néhány hegedűs, brácsista kivételével együtt van, az új tagokat próbajátékokon választottuk ki. Ezeken, sajnos, magunk is tapasztalhattuk az országos hegedűshiányt, aminek oka *egyrészt*: az Interkoncert nagy számban ajánl külföldre állásban levő zenészeket, *másrészt*: sokan a zenekari játék helyett a pedagóguspályát választják. Szegeden az utóbbi években lemaradt az utánpótlás, ráadásul különböző indokokkal 5—6 hegedűs vált ki a zenekarból, pótlásukra csak most kerülhet sor. Nincs gond viszont a fúvósokkal, ahol a helyi közvetlen utánpótlás is jó. A városi tanács rendkívül sokat tett Szeged kultúrájáért az új együttes megalakításával. Felismerte a lehetőségeket, nem fukarkodott az erkölcsi és anyagi támogatással. Zenekarunk az önálló költségvetésű intézmény pozíciójából köt szerződést a színházzal, a filharmóniával, a szegedi szabadtéri játékokkal, vállalva valamennyi operát, balettet és staggione-operát, valamint a szegedi és vidéki koncerteket. Keressük a kapcsolatokat külföldi turnéokra is.”

*

Bizakodó: mértéktartó mondatok. A szakma immár tőzsgyökeres szegedi doyenje — akinek személyével mindjárt a csecsemőkorban jutott eltagadhatatlan prezstíshoz is az új együttes — világosan érzékeltette a feladatok súlyát, de a megvalósítás sűrűlódási felületeit is. Azóta is akut probléma az utánpótlás, jóllehet a zenekar tovább bővült, zömében fiatalokkal. Jelenleg, több mint egy esztendőre, hetventagú, be tudta tölteni a hegedűsstátuszokat, de a legkomolyabb eredmény, hogy minimálisra csökkent a pendlizés, a zenészek kényszerű átjárása másodállásra a színházi együtteshez. Az elmúlt szezonban a filharmóniának 146, a színháznak 168 szolgálatot adtak, ehhez hozzájön a városi tanács felkérésére és egyéb alkalmakra 17 szolgálat, illetve az esztergomi hangverseny. *Tavaly tehát 336 ízben ültek pult mellé a zenészek: próbákon, előadásokon. Az igénybevétel reális, hasonlíthatatlanul méltányosabb a korábbi éveknél.* De a zenekar munkájához továbbra is hiányoznak alapvető művészi és szociális feltételek. Hangszerállományuk régi, elkopott, rossz hangszereikkel (kiváltképp a rézfúvósok panaszkodhatnak) nehéz megfelelni a korszerű követelményeknek. Szegeden járt vendég karmesterek: *Kitajenko, Orlov, Capolongo* egymástól függetlenül jegyezték meg, ilyen instrumentumokat ma már nem használnak külföldön. Igaz, legutóbb kaptak a filharmóniától egyet s más, de a Budapesten járt küldöttségüknek elfogadhatatlanul silány, pincében tárolt példányokat is mutattak — a fő gondok tehát változatlanok. Megoldatlan a próbaterem is. A Móra művelődési otthon faláról a hét végi bálózók olykor leszerelik a cégtáblát. A legújabb Szeged térképről (9,50 forintért árulják) eltűnt a Festő utca, így a zenekar vendégei — karmesterek, szólisták, próbajátékra érkezők — kiadós városnéző séta után találnak rájuk. De a művelődési otthon nagytermében nincsenek biztonságban a hangszerek sem, az egyetlen iroda szűk ahhoz, hogy székektől-mindenestől bepakoljanak szombat déltől kedd reggelig, amikor a házigazdák tartják rendezvényeiket. A városi tanács állja a szavát: lehetőségeihez mérten odafigyel a szimfonikus zenekarra. Legutóbb 193 ezer forintért frakkokat vásárolt, és készülnek a szekrények, ahol a hangszereket, a „munkaruhákat” is elhelyezhetik. A szociális szolgáltatások kényes pontja a lakás. A fluktuáció alapvető oka, 1700 forintos kezdőfizetésből nehezen telik a drága albérletre. A fiatalok letelepítése, megtartása pedig a zenekar jövőjének létérdeke. A tanács megígérte, ezeken a gondokon is segít.

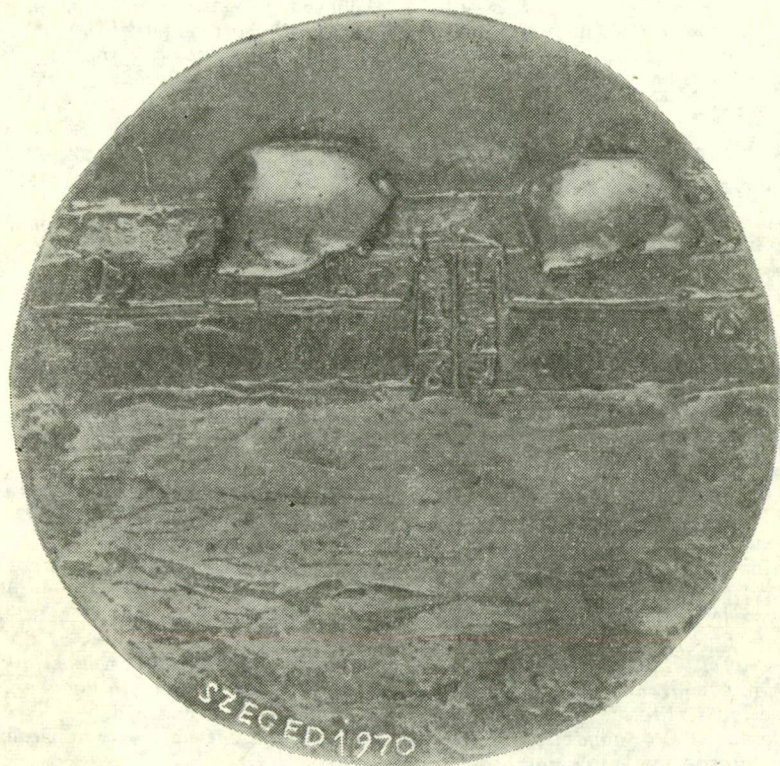
Ami az új évad elfoglaltságát illeti: a színházi opera mellett 29 hangversenyen szerepelnek, kilenc filharmóniai nagykoncerten, két kamaraesten, békéscsabai, gyulai, szentesi, békési, hódmezővásárhelyi felnőttbérleti, több szegedi, szentesi, makói, vásárhelyi, csongrádi ifjúsági bérleti sorozaton. S bár a megtanulandó anyagot sikerült viszonylag minimálisra szorítani, eléggé szétszórtan került a naptárba, más-más dirigensekkel: tehát ugyanazokra a művekre több próbát kell beállítani. *S ha így számítunk átlagot, a koncertekre alig három próba jut — ami kevés.* Nagy Imre oboaművész, zenekari titkár szerint a jövőben (esetleges összevonásokkal, rugalmasabb egyeztetéssel) némileg csökkenteni kellene a hangversenyek számát, különben óhatatlanul visszatérnek a rutinjátékok. Egy fiatalokkal dolgozó társulat csak komolyan vett, felkészült műsorokkal léphet előre.

*

Végül néhány sóhaj a tavalyi és az idei filharmóniai műsortervről. A nagyszínházi koncertek döntő többségét a szegedi szimfonikusok játsszák, s az elmúlt évad tapasztalatai azokat igazolták, akik reményeket fűztek hozzájuk. Friss levegő került az álmos szegedi hangversenyéletbe, eltűnedezték a rutinmunkák, s ha a tét, a helytállás próbája csak értelmes mértékkel hívta tetemre a társulat képességeit, nagyjából és egészében nem panaszkodhatunk a tavalyi esztendőre. A mostani kínálatra annál inkább. Az persze szemlélet kérdése, hogy szerencsések-e az egyetlen szerzőre koncentrált összeállítások. A *Liszt-, Csajkovszkij-, Mendelssohn-*műsor még elfogadható, a *Beethoven-* és *Bartók-*összeállításokat az ismert évfordulók indokolják,

de négy Richard Strauss-kompozíció (*Halál és megdicsőülés, Négy utolsó ének, Kürt-verseny, Till Eulenspiegel*), vagy a Prokofjev—Ravel—Britten, illetve Farkas Ferenc—Mihály András—Kodály válogatás kissé masszívnak látszik, a Mozart-matinét pedig (a Beethoven-szimfóniákkal karöltve) olyan sűrűn veszik elő, hogy némi malíciával szegénységi bizonyítványnak látszik. Érdeemes lenne körültekintőbben megszerkeszteni egy évad műsortervét, esetleg fontolóra venni a komolyzenei kvalitásokkal kacérkodó közönségszerepek beiktatását is, mint például Johann Strauss műveit — más, híres nagyzenekaroknak sem szégyen ilyet játszani. A vendégművészek kiválasztásában (a szabadtéri játékok gyakorlatához híven) végképp csak kívülről szemlélhetjük az „irányított sorsolást”. Csak egyetlen példa: az új évad nagykoncertjeire két külföldi művészt küldenek Szegedre, a már törzsvendégnek számító Jeanne Marie Darré zongoraművésznőt és a tavaly itt járt tehetséges fiatal karmestert, Paul Capolongót. Hozzá a kommentárt sokkal többen ismerik, semhogy újfent érdemes ideidézni.

NIKOLÉNYI ISTVÁN

TÓTH SÁNDOR: SZEGED, 1970 — 961 CM